

24. SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

Sociální zabezpečení zahrnuje nemocenské pojištění, důchodové pojištění, dávky státní sociální podpory a sociální péči.

Dávkový systém **nemocenského pojištění** tvoří následující čtyři dávky: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. U osob samostatně výdělečně činných je nemocenské pojištění dobrovolné. Z tohoto pojištění jim náleží jen dvě dávky – nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství. Uchazeči o zaměstnání nejsou nemocensky pojištěni, ale z nemocenského pojištění se jim poskytuje peněžitá pomoc v mateřství.

Důchodové pojištění zajišťuje občany pro případ stáří, invalidity nebo při ztrátě živitele. V rámci důchodového pojištění se poskytují důchody starobní, plné invalidní, částečné invalidní, vdovské a vdovecké, sirotčí.

V tabulkách vztahujících se k nemocenskému a důchodovému pojištění nejsou zahrnuti údaje týkající se ozbrojených složek Ministerstva obrany ČR, Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR.

Sociální péči zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku. Sociální péče zahrnuje zejména péči o občany těžce zdravotně postižené. V rámci sociální péče se poskytují peněžité dávky, věcné dávky a kulturní a rekreační péče (zejména jde o příspěvky na opatření zvláštních pomůcek, úpravu bytu, zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla, provoz motorového vozidla, individuální dopravu, úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže, příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům, bezúročné půjčky zdravotně postiženým občanům aj.)

Poznámky k tabulkám

Tab. 24-1. a 24-2. Průměrný počet osob nemocensky pojištěných

Ukazatel zahrnuje průměrný počet osob, které jsou nemocensky pojištěny podle zákona o nemocenském pojištění zaměstnanců.

Z pojištění podle tohoto zákona jsou vyňati:

- příslušníci ozbrojených sborů z povolání;
- cizí státní příslušníci, kteří nemají trvalý pobyt na území ČR;
- zaměstnanci, kteří jsou činní v ČR pro zaměstnavatele, kteří nemají sídlo na území ČR;
- zaměstnanci, kteří vykonávají pouze příležitostné zaměstnání;
- příslušníci Celní správy ČR;
- příslušníci Hasičského záchranného sboru ČR.

V tabulkách je uplatněno třídění podle institucionálních sektorů. Jednotlivé sektory jsou vymezeny takto:

- veřejný sektor (státní a komunální);
- soukromý sektor (vč. družstev a zaměstnanců fyzických osob nezapsaných do obchodního rejstříku a bez OSVČ);
- zahraniční sektor (ekonomické subjekty pod kontrolou zahraničních vlastníků);
- osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ).

Tab. 24-3. až 24-5. Výdaje na dávky nemocenského pojištění

Výdaje na dávky nemocenského pojištění se sledují podle těchto skupin osob:

- **zaměstnanci u právnických osob** – dávky vyplacené zaměstnancům v zaměstnaneckém poměru u právnických osob;
- **zaměstnanci u fyzických osob** – dávky vyplacené zaměstnancům u fyzických osob a zaměstnancům v zaměstnaneckém poměru u občanů za účelem poskytování služeb pro osobní potřebu těmto občanům (hospodyně, hlídání dětí apod.);
- **členové družstev** – dávky vyplacené členům zemědělských a nezemědělských družstev;
- **osoby samostatně výdělečně činné** – dávky vyplacené osobám samostatně výdělečně činným (tj. osobám vykonávajícím uměleckou nebo jinou tvůrčí činnost, na základě zákona o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorských) mimo pracovněprávní a obdobné vztahy; osobám provozujícím podnikatelskou činnost podle zákona o soukromém podnikání občanů a dalším osobám provozujícím samostatnou výdělečnou činnost ve vlastní režii a na vlastní vrub; samostatně hospodařícím rolníkům, kteří obhospodařují zemědělskou půdu a jsou osobně výdělečně činní na vlastní vrub, včetně dalších osob, a sportovcům, kteří sportovní činnost vykonávají podle svého prohlášení výdělečně jako své povolání, nejde-li o pracovně právní nebo obdobné vztahy, podle příslušných právních předpisů);
- **uchazeči o zaměstnání** – dávky vyplacené uchazečům o zaměstnání a občanům se zdravotním postižením;
- **ostatní** – dávky vyplacené osobám, které jsou dobrovolně účastny nemocenského pojištění, např. zaměstnanci v pracovním poměru u občanů k poskytování služeb pro osobní potřebu.

Obsah jednotlivých druhů dávek:

- **nemocenské** – je vypláceno při pracovní neschopnosti způsobené nemocí nebo úrazem, případně při nařízené karanténě;
- **podpora při ošetřování člena rodiny** – je vyplácena zaměstnanci z důvodu ošetřování nemocného člena domácnosti a někdy i péče o zdravé dítě ve věku do 10 let a to po dobu prvních 9 (popř. 16 pro osamělé) kalendářních dní trvání potřeby ošetřování (péče);
- **peněžitá pomoc v mateřství** – placená mateřská dovolená je poskytována po dobu 28 týdnů, z toho šest týdnů před očekávaným dnem porodu;
- **vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství** – pobírají zaměstnankyně, které musely být z důvodu těhotenství (mateřství nebo kojení) převedeny na jinou práci, kde dosahují nižšího výdělku.

Dávky nemocenského pojištění se poskytují za kalendářní dny po stanovenou dobu.

Tab. 24-6. Vyplacené důchody a dávky důchodového pojištění

V tabulce jsou uváděny důchody, které se poskytují podle zákona o důchodovém pojištění.

Tab. 24-7. Průměrná měsíční výše důchodu

V tabulce jsou uvedeny údaje za důchodce, kteří pobírají jen samostatný důchod (sólo-důchody starobní, invalidní, vdovské a vdovecké). Dále jsou uváděny údaje za důchody vdovské a vdovecké kombinované (souběh důchodů), kdy je výše obou vyplácených důchodů sečtena. Průměrná měsíční výše vyplácených důchodů představuje průměrnou výši důchodů, která případně ve sledovaném měsíci na jednoho důchodce.

Průměrná měsíční výše důchodu k 31. 12. sledovaného roku tedy představuje průměrnou výši důchodu vypláceného v prosinci na jednoho důchodce.

Tab. 24-11. a 24-12. Vyplacené dávky státní sociální podpory

Ve vyplácených dávkách státní sociální podpory jsou vykazovány dávky poskytované

v závislosti na výši příjmu rodiny – **testované**, tj. přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu (vyplácení bylo ukončeno 30. 6. 2004) a příspěvek na školní pomůcky (dávka s účinností od 1. 6. 2006 do 31. 12. 2007) a **netestované** (nárok na dávky není limitován výši příjmu rodiny), tj. rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek (vyplácení bylo ukončeno 31. 12. 2004), dávky pěstounské péče, příspěvek na péči o dítě v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dávka s účinností od 1. října 2005 do 31. května 2006), porodné a pohřebné. Od 1. 7. 1997 začaly být vypláceny příspěvek na teplo (vyplácení bylo ukončeno 30. 6. 2000) a příspěvek na nájemné (vyplácení bylo ukončeno 31. 12. 2000), které byly konstruovány obdobně jako testované dávky státní sociální podpory.

Obsah některých dávek:

- **přídavek na dítě** – výše přídavku závisí na věku dítěte a výši příjmu rodiny;
- **sociální příplatek** – je proplácen rodinám s nízkými příjmy jako příspěvek na náklady spojené se zabezpečením potřeb jejich dětí. Výše příspěvku závisí na věku dítěte, zdravotním stavu dítěte či rodičů, osamělosti rodiče, příjmu rodiny a dalších příjmů rodiny;
- **rodičovský příspěvek** – pobírá ten z rodičů, který osobně, celodenně pečuje o dítě do 4 let věku nebo do 7 let, jde-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené;
- **pěstounská péče** – příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla;
- **porodné** – je poskytováno rodičům na každé dítě jako příspěvek na krytí mimořádných výdajů spojených s narozením dítěte (příjem rodiny se nezkoumá).

Výše částek životního minima (za životní minimum se podle zákona o životním minimu považuje úhrn částek na základní osobní potřeby jednotlivých členů domácnosti a částky na domácnost) do 31. 12. 2006:

Ukazatel	Datum účinnosti od							
	1. 1. 1996	1. 10. 1996	1. 7. 1997	1. 4. 1998	1. 4. 2000	1. 10. 2001	1. 1. 2005	1. 1. 2006
Částky životního minima k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb občana činí měsíčně Kč:								
pro nezaopatřené děti ve věku								
do 6 let	1 320	1 410	1 480	1 560	1 600	1 690	1 720	1 750
6 až 10 let	1 460	1 560	1 640	1 730	1 780	1 890	1 920	1 950
10 až 15 let	1 730	1 850	1 940	2 050	2 110	2 230	2 270	2 310
15 až 26 let	1 900	2 030	2 130	2 250	2 310	2 450	2 490	2 530
pro ostatní osoby	1 800	1 920	2 020	2 130	2 190	2 320	2 360	2 400
Částky životního minima k zajištění nezbytných nákladů na domácnost činí měsíčně Kč:								
jednotlivec	860	970	1 020	1 300	1 580	1 780	1 940	2 020
dvoučlenná domácnost	1 130	1 270	1 330	1 700	2 060	2 320	2 530	2 630
tří až čtyřčlenná domácnost	1 400	1 570	1 650	2 110	2 560	2 880	3 140	3 260
pěti a vícečlenná domácnost	1 580	1 770	1 860	2 370	2 870	3 230	3 520	3 660

Od 1. 1. 2007 byly přijaty nové zákony: zákon o sociálních službách, zákon o životním a existenčním minimu a zákon o pomoci v hmotné nouzi.

Životní a existenční minimum se využívá při zjišťování nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi a na testované dávky státní sociální podpory, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích a v případě sociálního příplatku tvoří i základ pro jeho výpočet.

Životní minimum je stanoveno jako minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

Částky životního minima jsou od 1. 1. 2007 stanoveny měsíčně takto:

– pro jednotlivce	3 126 Kč
– pro první osobu v domácnosti	2 880 Kč
– pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 600 Kč
– pro nezaopatřené dítě ve věku	
– do 6 let	1 600 Kč
– 6 až 15 let	1 960 Kč
– 15 až 26 let	2 250 Kč

Od 1. 1. 2007 byl zaveden pro dospělé osoby v hmotné nouzi institut existenčního minima.

Existenční minimum je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.

Částka existenčního minima pro dospělé osobu byla stanovena 2 020 Kč měsíčně.

Tab. 24-13. a 24-14. Zařízení sociálních služeb

V souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, došlo ke změně členění a značení druhu zařízení sociálních služeb a z tohoto důvodu nejsou některá data za rok 2007 k dispozici.

Charakteristika některých typů zařízení sociálních služeb:

- **azylové domy** – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu;
- **domy na půl cesty** – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ochranné nebo ústavní výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba obsahuje tyto činnosti: poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

Tab. 24-17. Výdaje na sociální ochranu podle základního systému ESSPROS

Evropský systém jednotných statistik sociální ochrany (ESSPROS) byl určen Statistickým úřadem Evropských Společenství (Eurostat) jako specifický nástroj vzájemně srovnatelného statistického sledování sociální ochrany v členských státech EU. V základním systému ESSPROS je **sociální ochrana** definována jako souhrn intervencí ze strany veřejných nebo soukromých institucí, jejichž cílem je ulehčit domácnostem a jednotlivcům zátěž vyplývající z předem určených rizik a potřeb, pokud tak nečiní jiná souběžná reciproční nebo individuální úmluva. Seznam rizik a potřeb, které jsou považovány za funkce sociální ochrany, je stanoven následovně:

- **nemoc/zdravotní péče** – peněžní podpora vyplácená v souvislosti s tělesnou nebo duševní nemocí, kromě invalidity; zdravotní péče zaměřená na udržení nebo zlepšení zdravotního stavu osob v systému sociální ochrany bez ohledu na původ nemoci;

- **invalidita** – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče), jejímž důvodem je nemožnost tělesně nebo duševně postižených osob vykonávat ekonomickou nebo sociální činnost;
- **stáří** – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) v souvislosti se stářím;
- **pozůstalí** – peněžní nebo naturální podpora v souvislosti se smrtí člena rodiny;
- **rodina/děti** – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) při výdajích spojených s těhotenstvím, narozením a adopcí dítěte, výchovou dětí a péčí o ostatní členy rodiny;
- **nezaměstnanost** – peněžní nebo naturální podpora v souvislosti s nezaměstnaností;
- **bydlení** – pomoc poskytovaná na náklady spojené s bydlením;
- **sociální vyloučení jinde nezařazené** – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) konkrétně určená k odstranění nebo zmírnění sociálního vyloučení, pokud není poskytována v rámci některé z ostatních funkcí sociální ochrany.

Základní systém řeší pouze sociální ochranu poskytovanou ve formě plateb v hotovosti, náhrad, a přímo poskytovaného zboží a služeb domácnostem a jednotlivcům.

Údaje v tabulkách 24-3. až 24-17. jsou přebírány z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Údaje v tabulkách jsou plně srovnatelné s údaji publikovanými ve statistických ročenkách předchozích let.

* * *

Další údaje jsou zveřejňovány na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

– http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/socialni_zabezpeceni_lide

nebo dalších institucí:

– <http://www.mpsv.cz/cs/> – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

– <http://www.cssz.cz/cz/novinky/> – Česká správa sociálního zabezpečení